

DE JACINT VERDAGUER A JAUME BALMES (Dues poesies de «La Veu del Montserrat»)

MARIA-MERCÈ MIRÓ

El meu propòsit en escriure aquestes línies és només el de recordar –i fer recordar– dues composicions de Jacint Verdaguer dedicades a Jaume Balmes que van ser publicades pel setmanari vigatà «La Veu del Montserrat» en la Secció Literària¹. No pretenen ser una edició crítica sinó tan solament donar testimoni, en l'escaïença dels aniversaris respectius (quan es compleixen 150 anys, tant del naixement del poeta com de la publicació de *El Criteri*, l'obra més coneguda del filòsof), de l'atenció i per descomptat de l'admiratiu afecte que Verdaguer dedicà al savi vigatà.

Són dues composicions que tal com era el seu costum, ja observat per diferents estudiosos de Verdaguer², refeu, amplià o retocà en edicions successives.

I. El primer text que transcriu, *Record a Balmes*, fou publicat per «La Veu del Montserrat», el mes de febrer de 1879, pàgina 84. En l'aspecte formal, es tracta d'una composició poètica de sis estrofes de quatre versos cadascuna que combina els decasíl·labs (amb accents a les síl·labes sisena i dècima), en els versos senars, amb hexasíl·labs aguts (amb accent a la sisena síl·laba i gairebé sempre a la segona) en els versos parells (10A, 6B, 10A, 6B).

Aquesta composició poètica que adopta una de les formes mètriques preferides per Verdaguer, formà part de les lectures que el Círcol Literari de Vic dedicà a Jaume Balmes en la sessió commemorativa de la seva mort, el

1. Per a una completa informació sobre les col·laboracions de Jacint Verdaguer a «La Veu del Montserrat» i sobre el paper tan important que tingué en la creació del setmanari vigatà al costat del seu fundador, Jaume Collell, cf. MIQUEL S. SALARICH I TORRENTS, «La Veu del Montserrat» (1878-1902), edició a cura de Maria-Mercè Miró, Patronat d'Estudis Osonencs, Vic, 1993 (Col·lecció Monografies, 15).

2. Vd. NARCÍS GAROLERA, *La transmissió impresa de les obres de Verdaguer*, Anuari Verdaguer 1986, Eumo Editorial/Ajuntament de Barcelona, Vic [1987], ps. 147-167.

dia 9 de juliol de 1879. Segons Miquel S. Salarich, «En 1879 aquesta sessió es converteix en una veritable festivitiat literària musical, per tal com entorn del discurs del president Josep Font i Manxarell sobre *Sant Miquel, i Balmes* i d'un vertader devesal de poesies de la majoria dels poetes de l'Esbart, s'hi afegeix (...) un concert simfònic». La llista de participants inclou, a més de Jacint Verdaguer, Jaume Collell, Martí Genís, Antoni d'Espona, Josep Serra i Campdelacreu, Josep Masferrer, etc. És un acte ben representatiu dels anys més gloriosos dels components de l'Esbart de Vic. Verdaguer hi llegí, després de *Record a Balmes*, les poesies *Marina* i *La Plana de Vic*, que va cloure el recital³.

Transcripció seguida de la primera versió d'aquesta poesia a Balmes (que anomenaré text A) amb fidelitat, sense introduir-hi cap modificació, ni en l'ortografia ni en la puntuació. Norma que valdrà també, des d'ara, per a la resta dels textos.

TEXT A

RECORT A BALMES

Improvisació

Voltada de turons, oberta y franca,
me semblas, gran ciutat,
un niu de flors penjat en una branca
del Pirineu nevad.

Dintre tos murs ses àligues covaren,
¡y quina n'hi ha nascut!
quan per ton cel ses ales s'axamplaren
semblava un gran escut.

Un gran escut pel tronos y pel temple,
pel mon un llibre obert,
pels segles á venir un gran exemple,
llevor que mai se pert.

Del roure de mil anys prengué la sava,
son vol del aquiló,
quan de Monseny á Tosa s'en volava,
de Tosa a Canigó.

Seguí la terra ab volada llesta
com un pagès son camp,
y entre'ls núvols que apila la tempesta
vegé'ls camins del llamp.

3. Les sessions de commemoració balmesiana, iniciativa del Círcol, havien començat el 9 de juliol de 1861, en el tercer aniversari de la mort de Balmes. Vd. M. S. SALARICH, *Història del Círcol Literari de Vic*, Patronat d'Estudis Osonencs, Vic, 1962 (Monografies, 4), ps. 31-40 i 257-297.

Son esperit del cel buscava l'ayre,
 del fanch del cos després,
 Y en l'ayre s'en volava, tan en l'ayre
 que'l mon no l'ha vist mes!

Jacinto Verdaguer, pbr.

Mar Atlántich, 1875.

Aquesta poesia fou reproduïda set anys més tard, per «La Veu del Montserrat», el mes de setembre de 1886, pàgines 220-221. La segona versió que assenyallem com a text B presenta les variants següents respecte al text A:

- a) Variant en el títol: *À VICH / EN L'ANIVERSARI DE LA MORT DE BALMES.*
- b) Omissió de l'estrofa sisena.
- c) Addició de les tres estrofes següents:

Escorcollava lo pregon abisme,
 seguia'l resplandor
 que deixa en les etats lo Cristianisme
 com una estela d'or.

Mirava'ls serafins de cara á cara,
 lo sol de fit a fit;
 los diamants contava de la tiara
 de l'estrellada nit.

Sentí en los cels angélica armonia
 y allí aixecava'l vol;
 mes, ay! mes ay! oh dolça pátria mia,
 tú veyas pondre'l sol.

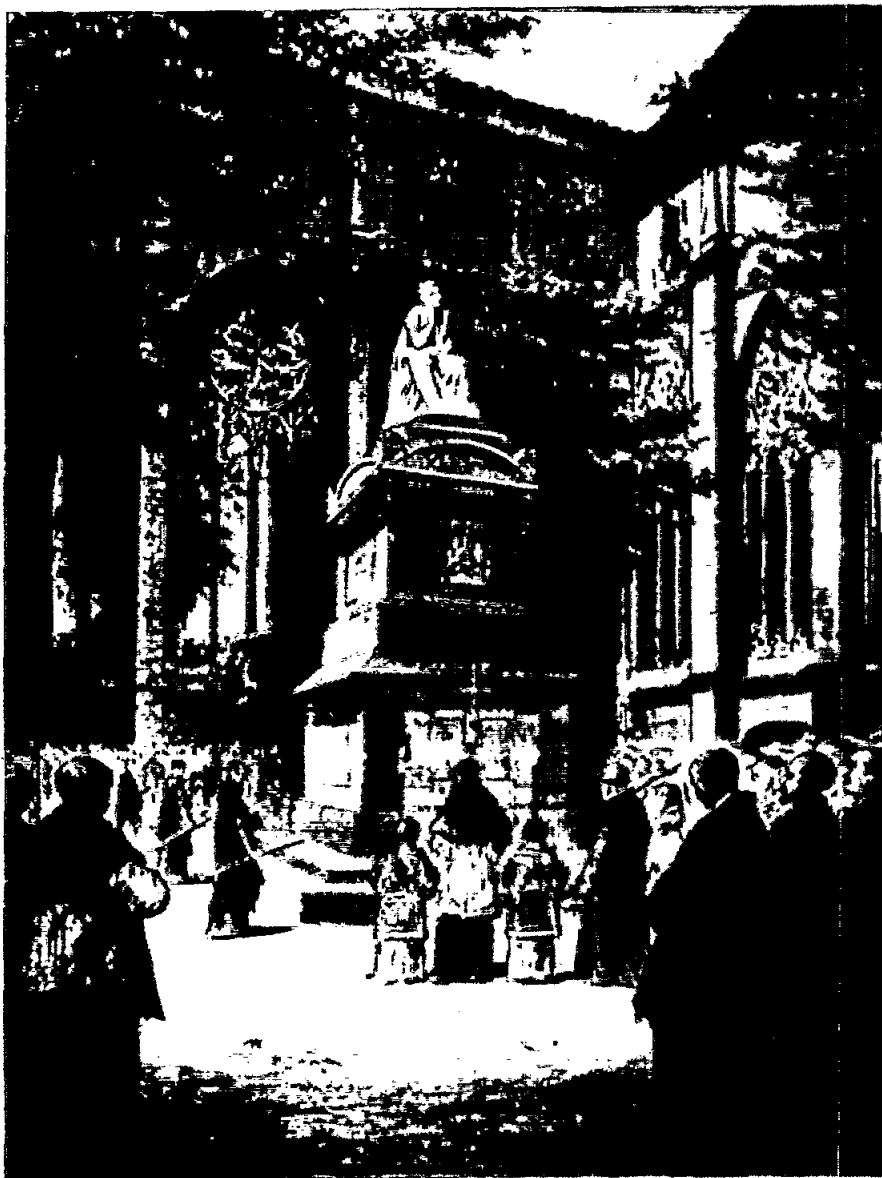
- d) Variant en la localització final: Navegant per l'Atlántich, 1875.

Per tant, les cinc primeres estrofes són la reproducció literal de les corresponents en la publicació del text A; el text B suprimeix, però, la sisena estrofa i n'afegeix al seu torn tres més que allarguen la poesia fins a vuit estrofes⁴.

4. En edicions posteriors encara sofrí altres transformacions. L'edició popular en trenta volums de les *Obres Completes* de Verdaguer feta per Francesc Matheu (Il·lustració Catalana, Barcelona, s. d., volum VIII, *Pàtria*, ps. 73-75) tot i que segueix bàsicament el text B, presenta dues variants importants; una en els vv 3 i 4 de l'estrofa quarta, que ara llegeixen
 quan al fort de la lluita se llençava
 rugí com un lleó.

i una altra al v 1 de l'estrofa sisena

Aprés escorcollava'l negre abisme

Acte solemne del trasllat de les despulles del Dr. Jaume Balmes
als claustres de la Catedral.

També aquesta segona versió fou llegida en una de les sessions solemnes que el Círcol Literari dedicava a Jaume Balmes. La de l'any anterior al de la seva publicació: el dia 9 de juliol de 1885.

II. El segon text que transcriu és un romanç de 104 versos, *La mort de Balmes*, publicat també a la Secció Literària de «La Veu del Montserrat» XI, 1888, ps. 220-221). Formà part en dues ocasions de les lectures solemnes que acompanyaven les conferències balmesianes organitzades pel Círcol Literari: una el dia 9 de juliol de 1888 i l'altra el 19 de novembre de 1889. Contrastant amb la imatgeria barroca de la poesia anterior, aquesta senzilla narració en versos assonants (7-, 7í, 7-, 7í...), amb recursos de la poesia popular, té la virtut d'endinsar la figura del savi filòsof en el món de la mitificació⁵.

LA MORT DE BALMES

9 juliol 1848

Qui vol veure viu á Balmes
corra, corra cap á Vich,
lo veurá en ses derreríes
agonitzant en son llit.
¡Oh soldats de la fé santa,
s'aterra vostre capdill,
aquell que brandá'l nou glavi
dessota l'arnés antich;

I l'addició, entre les estrofes cinquena i sisena del text B, de les tres següents:

Vegé'ls errors, fills de la nit, alçar-se
de rats penats com vol,
y unirse ales ab ales y axamplarse
fins a tapar lo sol.

Sa ploma d'aquells núvols formidables
desmboyrava'l cel,
á capbuçons, com ne tragué'ls diables
l'espasa de Miquel.

Les idees sortien de sa pensa
com brolladors de llum
y's desplegá una resplandor immensa
hont era abans tot fum.

Aquest text amb un total d'onze estrofes passà a les edicions successives d'*Obres Completes*, amb ortografia normalitzada, tant a la de la Llibreria Catalònia, Barcelona, 1934 (volum VII, ps. 59-61), com a la de l'Editorial Selecta, Barcelona, 1943 i a les reimpressions posteriors (Biblioteca Perenne 1).

5. Aquesta mateixa versió fou reproduïda per F. Matheu (Il·lustració Catalana, Barcelona, s. d., volum VIII, ps. 182-186) i per les edicions posteriors d'*Obres Completes*, amb ortografia normalitzada.

aquell que pe'l nou Golfa
 te la forsa de David!
 ¡S'apaga el far que semblava
 lo far de l'esdevenir!
 ¡A Espanya doná una estrella
 lo cel donantli aqueix fill,
 y aqueixa estrella s'acluca
 quan arribava al zenit!

 ¡En sa cara de cadavre
 no més los ulls semblan vius,
 aquells ulls que tot ho veyan
 y la mort va entervolint!
 Son cos era branca débil
 per son gegant esperit,
 y adés al pendre volada
 l'ha deixat romput aixís.
 Fins li estreteja la cambra
 d'hont l'ample balcó fa obrir,
 y al vel Montseny que s'hi aboca
 li parla com un amic:
 -¡Noble front de Catalunya,
 marxapeu del infinit,
 bé me n'has dites de coses
 que jo al món no podré dir!
 Jamay ni en somnis te munto
 sens baixarne esbalahit,
 y ab lo front fet una flama
 com Moysés del Sinai.
 ¡Oh! ¡del ramat d'eixos pobles,
 de Barcelona, Madrid,
 de les serres catalanes,
 de Puigmal á Montjuich,
 del Montserrat, nial d'hérocs,
 despedéixten tu per mi!
 ¡Ah! ¡si volant a la gloria
 pogués posarme en ton cim
 per dirli adeu á ma terra,
 la terra que tant amí!
 ¡Oh Catalunya! ¡Oh Espanya!
 ¿per què us he amades aixís?
 ¡La cadena ab que volia
 en un cor los dos junyir,
 d'amor la dolça cadena
 me l'han trencada pel mitx!
 ¡Y veig la guerra que torna
 muntada en un trebolí,
 y veig armats en batalla

los pares contra dels fills,
y'ls camps patris abeurarse
de sanch d'Abels y Cains!

.....
¡Oh! aturauvos, aturauvos,
prou de matar y morir;
jo us porto el ram d'olivera
que agermana'ls enemichs:

.....
¡Mes ¡ay! sols odis responen
al amor de Jesucrist,
y de Lull y de Teresa
miro entrar en lo jardí
l'impietat matadora
com la serp al paradís!
Y veig rodar al abisme
lo regne que mes estim
entre'l fum de la revolta
y' l cagpirell dels partits.
¡Oh Espanya, ma dolça Espanya,
pogués tornarte á camí!
Si pogués escriure un día,
escriure un día y morir!—
Tot dihent eixes paraules
se mitx-asseu en son llit,
en desvari pren la ploma
com son glavi'l paladí:
—¡Espasa, la meva espasa,
encara m'has de servir!—
Segona ralla ó tercera,
la ploma li cau dels dits:
quan se veu sense la ploma
s'abrassa ab lo Crucifix:
—¡Oh! Deu de l'ánima mia,
sols Vos no podeu fallir,
faró de mes esperances,
aurora de mos desitgs;
immens, etern, immutable,
sol principi y sola fi,
font hont tota font s'abeura,
mar hont tot riu va á morir,
puix de mon no-res jo surto
per entrá en vostre infinit,
salváu Vos la pátria mia,
.....
mes ¡ay! salváume ara á mi,
que en vostres braços estesos
encomano'l esperit.—

Lo sol tramonta la serra;
ploráu campanes de Vich:
¡per Espanya y per Europa
que negra baixa la nit!

Jacinto Verdaguer, Pbre.

Juny, 1888

Jacint Verdaguer no podia desatendre la figura de Jaume Balmes en crear el seu corpus poètic. L'admiració que sentia es reflecteix en aquests dos textos representatius dels dos aspectes de la seva poètica. Ara, a través del temps, ells tenen la virtut de relacionar el filòsof i el poeta, i és així com pel poder de la paraula sentim augmentar, contrastades, les personalitats emblemàtiques de Jacint Verdaguer i de Jaume Balmes.